

Коваль А.М.

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін,
Університет економіки та права
«КРОК»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОТРИМАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В науковій статті розглядаються питання пов'язані з правовим регулюванням отримання медичної допомоги та наданням медичних послуг в українській державі.

Ключові слова: *правове регулювання, медична допомога, медична послуга, безоплатна медична послуга; оплатна медична послуга; медичне страхування.*

В научной статье рассматриваются вопросы, связанные с правовым регулированием получения медицинской помощи и предоставлением медицинских услуг в украинском государстве.

Ключевые слова: *правовое регулирование, медицинская помощь, медицинская услуга, бесплатная медицинская услуга, платная медицинская услуга, медицинская страховка.*

In the scientific article discusses issues related to the legal regulation of health care and medical services in the Ukrainian state.

Keywords: *regulation, aid, health services, free medical services, fee-based medical services, medical insurance.*

Постановка проблеми.
Досліджуючи аспекти, які торкаються правового регулювання сфері охорони здоров'я населення в нашій країні необхідно зазначити, що на сьогоднішній день в галузі охорони життя і здоров'я людини в Україні є ряд *невирішених проблем і нерозв'язаних питань*, які на мій погляд потребують вирішення в найближчий час.

Враховуючи те, що Україна претендує на вступ та членство в Європейському Союзі, наша держава на сучасному етапі свого розвитку повинна вирішувати проблемні питання, які виникли і вникають у сфері забезпечення охорони здоров'я населення, виходячи з того, що в європейських країнах життя та здоров'я людини є

основним і най пріоритетнішим напрямком життєдіяльності суспільства, держави.

Метою запропонованої наукової праці є акцентування уваги на деяких питаннях медичного обслуговування особистості в Україні, що мають бути удосконалені в правовому відношенні.

Аналізуючи поточні нормативно – правові акти, що регулюють правовідносини в сфері охорони здоров'я автор зазначає, що такі питання як поняття: здоров'я фізичної особи та її життя; медична допомога; медична послуга; пацієнт та його правовий статус, медичне страхування, а також ряд інших питань цієї сфері, ще не стали

предметом детального регулювання в рамках правових приписів.

Аналіз досліджень та публікацій за напрямом дослідження. Про це ведуть мову в своїх наукових виданнях такі вітчизняні вчені правознавці, що працюють в указаному напрямку як Д. Олешко, Н. Болотіна, В. Волков, Ю. Губський, Л. Дешко, Р. Кондратьєв, В. Костицький, Н. Крилова, В. Москаленко, В. Нонка, В. Сердюк, І. Сенюта, О. Солдатенко, Р. Стефанчук, С. Стеценко, І. Шевченко та ряд інших вчених, тому автор у запропонованій статті і робить спробу виказати своє бачення розробки окремих із зазначених проблем та запропонувати шляхи їх вирішення і вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Наша держава дотримуючись цивілізованих підходів до охорони здоров'я і життя людини в Основному Законі країни - Конституції України в статті 49 закріплює положення про те, що кожен в Україні має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, які забезпечуються державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Одночасно з цим держава створює умови для ефективного і доступного для всіх осіб медичного обслуговування як у державних, так і комунальних закладах охорони здоров'я. Медична допомога в цих закладах надається безоплатно, держава не скорочує існуючу

мережу таких закладів, одночасно вона сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності [1, ст. 49].

Із змісту положень вказаної статті Конституції України можна зробити висновок, що медичне обслуговування особистості забезпечується, як медичною допомогою, так і медичним страхуванням, а також в цій статті йде мова і про те, що держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності, що слід розуміти, як надання ними медичних послуг різного гатунку.

В Конституції України не розкривається зміст поняття «медична допомога». Відсутнє його визначення також і в Законі України «Основах законодавства України про охорону здоров'я» [2] та інших нормативно - правових актах, які регулюють відносини у сфері медичного забезпечення особистості.

В той же час в наукових джерелах по медицині під поняттям «медична допомога» охоплюються комплекс заходів лікувального, діагностичного, профілактичного, реабілітаційного характеру, що здійснюються при захворюваннях, травмах, пологах, а також в це поняття включається медичний огляд та деякі інші види медичних робіт [3]. В водночас зміст поняття «медична допомога» та близького до нього поняття «медична послуга» до цього часу залишається не визначеним, як мною вже відмічалось, і в «Основах законодавства України про охорону здоров'я», і в інших нормативно -

правових актах. Ці поняття зокрема відсутні і у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» [4] про що йдеться в рішенні Конституційного Суду України [5].

Поряд з цим потребує розробки і правовий механізм пов'язаний з наданням медичної допомоги та отриманням медичних послуг.

Працюючи над удосконаленням регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я за допомогою права слід виникненні прогалини надолужити шляхом внесення змін чи доповнень в нині діючі нормативно – правові акти, як – то Основи законодавства України про охорону здоров'я та інші законодавчі акти, так і шляхом прийняття нових нормативно - правових актів, як це пропонують окремі народні депутати та представники робочих груп по підготовці проектів законодавчих актів, зокрема, наприклад, таких проектів законів України як: проект Закону України «Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення» підготовлений робочою групою і внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України, Головою Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин І. Томичем, вказані поняття трактуються наступним чином:

- *медична допомога* - це лікарські, сестринські або пов'язані з ними послуги, що надаються

лікувально-профілактичними установами і виробниками медичних послуг;

- *медична послуга* - це безпосереднє проведення оглядів, консультацій, операцій, маніпуляцій, процедур, досліджень і догляду за пацієнтом[6].

Запропонований робочою групою фахівців у сфері медицини і права проект Закону України „Про правові засади біоетики”, в розробці якого безпосереднє приймала участь і автор, вказані поняття трактує в таких редакціях:

- *медична допомога* - це вид діяльності, що включає комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент її надання не загрожує життю, здоров'ю і працездатності людини, та здійснюється професійно підготовленими працівниками, які мають на це право відповідно до законодавства;

- *медична послуга* - це безпосереднє проведення оглядів, консультацій, операцій, маніпуляцій, процедур, досліджень і догляду за пацієнтом [7].

На мою думку *медична послуга* також повинна поділятися на два її різновиди:

1) *безоплатна медична послуга* - це така послуга, яка надається пацієнту відповідно до затверджених міжнародно – правових і національних стандартів у сфері охорони здоров'я;

2) *оплатна медична послуга (сервісна, або альтернативна безоплатній медичній послугі)*- це послуга, що забезпечує додаткові

комфортні побутові умови під час перебування пацієнта в медичній установі, при проведенні досліджень, консультацій, лікування, профілактики захворювань тощо.

Ще одна проблема, яка потребує наукового дослідження і законодавчого урегулювання, це вироблення поняття пацієнта, окреслення його прав та фіксація їх в нормативно – правові акти, а також створення механізму їх дотримання і захисту.

Вирішення цієї проблеми пропонувалось та і пропонується в даний час шляхом прийняття законодавчого акту як – то Етичного кодексу Українського лікаря. Проект розроблений та запропонований робочою групою під керівництвом Любомира Пиріга[8], або ж Закону України «Про права пацієнтів в Україні», проект був запропонований для розгляду у Верховній Раді України народним депутатам України С. Шевчуком 16 січня 2003 року [9], про статус пацієнта йде мова і в проекті Закону України «Про права пацієнтів», який внесено на розгляд ВРУ народними депутатами України П. Симоненко, В. Сіренко, М. Лободою 21 лютого 2005 року[10], а також в проекті Закону України «Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення» підготовлений робочою групою і внесений народним депутатом України, Головою Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин І. Томичем 8 червня 2005 року[6], про це йде детальна мова і в проекті Закону України «Про правові засади біоетики» [7].

Акцентуючи увагу на терміні пацієнт, слід відмітити, що не кожна людина, на мою думку, є пацієнтом, а тільки та фізична особа, яка якимось чином вступає у відносини з лікарем (сімейним) або ж з медичним закладом, як державної форми власності, так і іншої форми власності(корпоративної, приватної) та його персоналом з приводу надання медичної допомоги та отримання медичних послуг. Я рахую, що кожна особа потенційно є пацієнтом, тому, що вона в будь який час може набути такого статусу, звернувши за консультацією по наданню медичних послуг або ж за отриманням медичної допомоги, але це її право, як можливість, що може бути реалізована, а не як обов'язок, як зобов'язання. Водночас слід зазначити, що для лікарів надання медичної допомоги є професійний обов'язок незалежно в якому медичному закладі (мається на увазі форми власності і підпорядкування) він працює. Всі люди, що знаходяться на території держави не можуть бути одночасно і пацієнтами. Вони є потенційно пацієнтами тому що такий статус особистість в державі набуває тільки тоді коли вона звертається на предмет отримання медичної допомоги до відповідних посадових осіб, що здійснюють медичну діяльність або до відповідних медичних закладів. Набувши таким чином статусу пацієнта, особа повинна наділятися певними правами і взяти на себе певні обов'язки, які повинні бути зафіксовані в нормативно – правових

актах, що регулюють правовідносини в сфері медичного обслуговування. Продовжуючи обговорювати вказане питання слід зазначити, що в наш час в Україні, на мою думку, людина не завжди має достатню можливість захистити свої права, як пацієнт, тому, що ці права досить аморфно і надто обмежено виписані в законодавстві України. В зв'язку з цим, розробка та законодавче закріплення прав, обов'язків особистості, як пацієнта, при наданні медичної допомоги та медичних послуг, а також дотримання цих прав, їх охорона та захист є проблемою сучасності, яку наше суспільство, держава повинні вирішувати повсякденно і в рамках правового поля.

Досліджуючи це питання необхідно звернути увагу на те, що ряд науковців і практиків виказують думку, що в зв'язку з створенням мереж медичного обслуговування і зокрема такої мережі яка трактується, як *сімейна медицина*, треба вести мову про те, що *сімейний лікар*, здійснюючи медичне обслуговування надає медично - консультативну послугу людині яка ще не потребує медичної допомоги, вона є здоровою і лікар здійснює тільки профілактичний нагляд і радить діяти так щоб це було не на шкоду здоров'ю цієї особи. Тому мною підтримується думка яка була вказана на круглому столі, що в цих випадках слід укласти цивільно – правову угоду(договір) про надання послуг по підтриманню функціонування здорового організму людини, яка знаходиться під наглядом сімейного лікаря. В тому

випадку коли у людини виявлені ознаки якогось захворювання і вона набирає статус суб'єкт надання медичної допомоги, то слід рахувати, що з цього моменту особа по своєму правовому статусу є пацієнтом. В такій ситуації особа може бути пацієнтом того ж самого сімейного лікаря, який обслуговує особу, або ця особа може бути пацієнтом мереж лікарських закладів сімейної медицини. Особа може також бути пацієнтом мереж державних і комунальних медичних закладів, або бути пацієнтом лікувальних закладів, які створені на базі інших форм власності.

Одночасно поряд з акцентуванням уваги вказані проблемні питання в сфері медичного обслуговування особистості слід також звернути увагу і на таку проблему як створення механізму реалізації медичного страхування людини в Україні. Поняття медичне страхування, про яке йде мова в Конституції України, це вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, передбаченого в Законі України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [11], але деталізований механізм його здійснення до теперішнього часу не розроблений і він потребує свого вирішення, як на нашу думку, то мабуть на рівні спеціальних законодавчих актів (акту).

В рамках таких нормативно – правових актів необхідно врегулювати питання, що потребує, на мій погляд, законодавчого

вирішення, а це чи може мати статус пацієнта особа яка є суб'єктом правовідношень з установою, яка здійснює медичне страхування. Мабуть у цьому випадку людина укладає цивільно – правову угоду(договір) про внесення внесків для забезпечення у майбутньому свого лікування, якщо ця особа стане у зв'язку з захворюванням пацієнтом якоїсь медичної установи. В тих же випадках, якщо людина не звернулася за все своє життя до лікаря чи медичної установ, а сплачує внески як суб'єкт медичного страхування мабуть вона не є пацієнтом так, як не виникають відносини між лікарем (лікувальним закладом і людиною на підставі надання медичної допомоги та отримання медичних послуг) і тому внески зараховані на медичну страховку після виходу особи на пенсію можуть бути зараховані як такі, за рахунок яких особа отримує певні відрахування на пенсію і після її смерті вони можуть бути предметом спадщини. Це питання звісно є дискусійним і воно повинно бути вирішене в законах України як – то в таких запропонованих для прийняття проектах законів як «Про обов'язкове медичне страхування» або ж «Про добровільне медичне страхування», які були розроблені і передані у Верховну Раду України для подальшого вивчення тих проблем, які вони повинні врегулювати.

Держава є гарантом забезпечення людини медичною допомогою. Ця гарантія витікає із положень зафіксованих у ст.3

Конституції України, в якій говориться, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються державою найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість державної діяльності.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав та свобод людини є її головним обов'язком [1]. В Основному Законі держави також зафіксоване положення, (ст.27), що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1].

Реалізуючі вказані конституційні положення Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» в ст.12 законодавчо фіксує, що охорона здоров'я - один з пріоритетних напрямів державної діяльності.

Держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію [2].

Враховуюче те, що Україна будує соціальну, правову державу, а *правова держава* - це та держава, в якій панує право, де всі органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи діють на основі права і у межах, визначених правом, де *не тільки громадянин відповідає*

за свої дії перед державою, а й держава несе реальну відповідальність перед особою за свою діяльність та її наслідки, та є гарантом. [12].

Висновки. В зв'язку з вище викладеним слід констатувати, що правовий статус пацієнта в Україні повинен бути законодавчо чітко

оформленим, і в державі запроваджений такий механізм реалізації зафіксованих можливостей пацієнта, якій би дозволив особистості в будь якій час задовольнити своє право на медичне обслуговування і мати можливість захистити це право, якщо воно порушене в сфері охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року за № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 4. - Ст. 19.
3. Болотина Н.Б. Медичне право в системі права України // Право України. – 1998. - № 9; Костецький В.В. Соціально – економічні та правові проблеми запровадження страхової медицини в Україні // Адвокат. – 2001. - № 4 – 5; Болотина Н.Б. Право соціального захисту України. Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 615 с.;
4. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти. Постанова Кабінету Міністрів України за № 449 від 12 травня 1997 року // Урядовий кур'єр 1997, N 93-94 від 29 травня 1997 року.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» від 25.11.1998 р. № 15-рп/98 //Офіційний вісник України від 31 грудня 1998 року № 50, стор. 119.
6. Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення: проект Закону України розроблений робочою групою генеральним директором ТОВ «Котедж» Бондар М.М., та виконавчим директором ТОВ «Котедж» Філіною Н.Є. і поданий на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України Головою Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Томичем І.Ф. 8 червня 2005 року, реєстраційний № 7625
7. Про правові засади біоетики: Проект Закону України розроблений робочою групою у складі к.ю.н., професора Ковалю М.В. докторанта Національного університету ДПС України, аспіранта Національного університету ДПС України Коваль А.М., керівника медичної частини Національного університету ДПС України Лівача П.Є. та Філіної Н.Є. позаштатного журналіста інформаційного агентства «Преса асоціації, реалізації та захисту прав і законних інтересів юридичних і фізичних осіб», члена громадської організації «Комітет протидії корупції та організованої злочинності».
8. Етичний кодекс Українського лікаря. Проект розроблений та запропонований робочою групою під керівництвом Любомира Пирого // Щотижневик АПТЕКА за № 37 (308) від 24 вересня 2001 року.
9. Про права пацієнтів в Україні: Проект Закону України. Запропонований для розгляду у Верховній Раді України народним депутатам України С. Шевчуком, 16 січня 2003 року, зареєстрований за № 2649.
10. Про права пацієнтів: Проект Закону України. Запропонований для розгляду Верховною Радою України народними депутатами України П. Симоненком, В. Сіренком та М. Лободою, 21 лютого 2005 року, зареєстрований за № 2649 – 1.

11. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 13 травня 1998 року // Відомості Верховної Ради України 1998, № 20

12. Основи конституційного права України: Підручник. // Під ред. акад. АПрН України, проф. В. В. Копейчикова / - К.: Юрінком Інтер, 1997. - С. 30-31.